

Η ΘΑΣΟΣ ΚΑΤΑ ΤΟΥΣ ΒΕΝΕΤΟΤΟΥΡΚΙΚΟΥΣ ΠΟΛΕΜΟΥΣ

Σαπφώ Αγγελούδη

Τις τελευταίες δεκαετίες του 15ου αιώνα και καθ' όλη τη διάρκεια των 16ου και 17ου αιώνων, η συνεχιζόμενη επεκτατική πολιτική των Τούρκων είχε ως αποτέλεσμα επτά τουρκοβενετικούς πολέμους. Όλοι τους είχαν στόχο τον έλεγχο της Ανατολικής Μεσογείου. Η επίπτωση των πολέμων αυτών ήταν σημαντική για τη Θάσο.

Δύο χρόνια μετά την κατάκτηση της Κωνσταντινούπολης, το 1455, ο κάτοχος της Θάσου, Domenico Gattilusi, μετά από απαίτηση του σουλτάνου παραχώρησε στους Οθωμανούς τη Θάσο, τη Λήμνο, την Ίμβρο και τη Σαμοθράκη διατηρώντας όμως τα δικαιώματά του στη Λέσβο¹. Η Δύση θορυβείται. Μετά από έκκληση του πάπα Καλλίστου Γ' την άνοιξη του 1457 ξεκινά σταυροφορία Βενετών για απελευθέρωση των νησιών του Αιγαίου με αρχηγό τον πατριάρχη Ακουιλίας Lodovico Scarampi². Οι Βενετοί που διοικούν το στόλο ενδιαφέρονται κυρίως για τις πρώην αιγαιοπελαγίτικες κτήσεις των Gattilusi. Ο στόλος αποτελούμενος από σαράντα σκάφη βενετικά, καταλανικά και δύο φορτηγά, μεταξύ των οποίων συμπεριλαμβάνονται και πειρατικά, με βάση το λιμάνι της Μυτιλήνης, καταλαμβάνει τη Λήμνο και προσβάλλει με θυελλώδη επίθεση στη συνέχεια το Λιμένα της Θάσου³, υπερασπιζόμενο από εξήντα Τούρκους, τον οποίο και καταλαμβάνει⁴. Οι Βενετοί αρπάζουν δασικά προϊόντα και άλλα είδη, καταλαμβάνουν τα μεταλλεία του χρυσού και του αργύρου, και εγκαθιστούν βάση στο νησί, για να ενεργούν

1. Α.Ε. Βακαλόπουλος, Νέος Ελληνισμός. Οι ρίζες. Η καταγωγή των Ελλήνων και η διαμόρφωση του έθνους (1204-μέσα 15ου αιώνα), Θεσσαλονίκη 2008, σ.353.

2. Μ. Δούκας, Βυζαντινοτουρκική Ιστορία. Κείμενα Βυζαντινής Ιστοριογραφίας -7. Μετάφραση-Εισαγωγή-Σχόλια Βρασίδης Καραλής, εκδόσεις Κανάκη, Αθήνα 1997, σ. 631. Απ. Βακαλόπουλου, Ιστορία της Θάσου, Θεσσαλονίκη 1984, σσ. 19-21. Α.Ε. Βακαλόπουλος, Νέος Ελληνισμός. Οι ρίζες. Η καταγωγή των Ελλήνων και η διαμόρφωση του έθνους (1204-μέσα 15ου αιώνα), Θεσσαλονίκη 2008, σ.353.

3. Μ. Δούκας, Βυζαντινοτουρκική Ιστορία, ό.π., σ.631.

4. Κριτόβουλου του Ιμβρίου, ό. π., II 23. 1, 3.

επιθέσεις και λεηλασίες κατά των παραλίων του Β. Αιγαίου και των διερχόμενων τουρκικών εμπορικών σκαφών⁵. Καθώς όμως βρίσκονται μακριά από τις βάσεις τους, τον Οκτώβρη του 1459 εκδιώκονται από τη Θάσο και τη Σαμοθράκη από τον καπουδάν πασά Ζαγανό, το σατράπη της Καλλίπολης με 40 καράβια⁶.

Με διαταγή του Μωάμεθ Β΄ οι περισσότεροι Θάσιοι, που λόγω της Φραγκοκρατίας αλλά και της επανόδου των Τούρκων είχαν διαφύγει στα βουνά⁷, εκτοπίζονται⁸ στην Κωνσταντινούπολη. Το νησί μένει σχεδόν έρημο⁹. Η εικόνα του εξανδραποδισμού των κατοίκων του νησιού δεν διασώθηκε. Είναι σίγουρα η ίδια με των κατοίκων της Λέσβου, που ο Λατίνος αρχιεπίσκοπος της Λέσβου κι αυτόπτης μάρτυρας Λεονάρδος ο Χίος διέσωσε: «Μόλις εκδόθηκε το βασιλικό διάταγμα... Αμέσως θα μπορούσες να δεις τους Χριστιανούς, αφήνοντας τα πατρικά τους σπίτια, να τρέχουν μαζεμένοι και ποιος να ξεπεράση τον άλλον, εμπρός στα μάτια εκείνου που διέταξε. Διαλεγμένα παλληκαρόπουλα, μελλοντικούς Τούρκους, ν' αναρπάζονται, παρθένες αποσπασμένες από τα χέρια των γονιών ν' απάγονται για να ξεπαρθενευτούν σε λίγο, βρέφη βυζανιάρικα αποτραβηγμένα από τους μαστούς των μητέρων, σαν κοπάδι πρόβατα, πεντακόσια πάνω-κάτω, ν' αποχωρίζονται απ' τα σπίτια των και με βία σπρωχμένα απ' τους σωματοφύλακες του βασιλιά να γίνονται σκλάβοι του σεραγιού. Συνακόλουθα τίποτε τότες δεν ωφελούσαν τα δάκρυα τα χυμένα απ' τους πεσμένους στα γόνατα γονιούς, καθόλου δεν ωφελούσαν τα ξεσκίσματα των μάγουλων εξ αιτίας του αποχωρισμού, καμιά ανεματιά με σεβασμό των παιδιών προς τους αφημένους πίσω γονιούς. Το αντίθετο, απ' το φόβο των χτυπημάτων, μόλις ξεσπούσαν τ' αναφιλητά, τσακισμένοι απ' τον πόνο σχεδόν ασυναίσθητα έδιναν την ψεύτικη εντύπωση πως χασμουριούνται πιότερο παρά πως στενάζουν...Καταγράφονται τα ονόματα και τα παρονόματα καθενός και σαν πρόβατα για σφάξιμο αριθμημένα παραδίδονται στους ναύτες, για να τους μεταφέρουν ως το Βυζάντιο. Και απ' αυτούς ένα μέρος πεθαίνει απ' την στενοχώρια (στρίμωγμα) μέσα στα μεταφορικά καράβια, πριν τα νεκρά κορμιά ριχτούν στην θάλασσα, κόβεται το δεξί αυτί και ο γραμματικός του καραβιού έσβηγε (τ' όνομα) απ' τον αριθμό του καταλόγου»¹⁰.

5. Ι. Κ. Βαοδραβέλη, Η πειρατεία εις τα παράλια της Μακεδονίας, Μακεδονικά τ. 5 (1961-63), Θεσσαλονίκη 1963, σ. 321.

6. Κριτόβουλου Ιμβρίου, Ευγενική ιστοριών, έκδ. Ch. Müller, Fragmenta Historicorum Graecorum, τόμ. 5, Paris 1883, III 17. 4. Α. Ε. Βακαλόπουλου, Ιστορία της Μακεδονίας, 1354-1833, Θεσσαλονίκη 1969, σσ. 113-114.

7. Perrot G., Memoire sur l' île de Thassos, Paris 1864, σ. 60.

8. Στ. Γερασίμου, Η επανοίκηση της Κωνσταντινουπόλεως μετά την Άλωση, 1453. Η Άλωση της Κωνσταντινούπολης και η μετάβαση από τους μεσαιωνικούς στους νεώτερους χρόνους. Πανεπιστημιακές εκδόσεις Κρήτης, Ηράκλειο 2005, σ. 14. Κριτόβουλος III 17,4.

9. Α. Ε. Βακαλόπουλου, Ιστορία της Θάσου 1453-1912, Ε.Μ.Σ, Θεσσαλονίκη 1984, σ. 31.

10. ΙΕΕ, τ.Ι΄, σ.85.

Το 1460 το νησί μαζί με την Ίμβρο, τη Λήμνο και τη Σαμοθράκη, παραχωρούνται στο Δημήτριο Παλαιολόγο, δεσπότη του Μωρέως, «εις τε αρχήν άμα και πρόσδο-
δον», τίμημα προδοσίας του¹¹. Ο Δημήτριος έμενε στην Ανδριανούπολη και το σύ-
νολο των εισοδημάτων του Δημητρίου από τις κτήσεις αυτές έφτανε τα 600.000 αρ-
γυρά νομίσματα¹². Το 1461 καταλύεται η αυτοκρατορία της Τραπεζούντας.

Το 1463 αρχίζει ο πρώτος Βενετοτουρκικός πόλεμος. Η σημαντική εθελουσία
συμμετοχή Ελλήνων, τουλάχιστο τον πρώτο καιρό, τόσο στις επιχειρήσεις, όσο
και στις εξορμήσεις που πραγματοποιούσαν τα βενετικά πλοία, έχει γίνει αιτία
να θεωρείται ο πόλεμος αυτός και μία από τις πρώτες ελληνικές εξεγέρσεις¹³. Κα-
τά τη διάρκειά του, το 1466 ο Βενετός ναύαρχος Victor Capello καταλαμβάνει τη
Θάσο μαζί με τη Σαμοθράκη και την Ίμβρο. Τα νησιά αυτά αποτέλεσαν την επο-
χή αυτή τις πιο προκεχωρημένες κτήσεις της Βενετίας στην τουρκοκρατούμενη
Ανατολή, αληθινή πρόκληση δίπλα στις βάσεις του οθωμανικού στόλου. Ήταν
επίσης και υπολογίσιμες πηγές ξυλείας, τροφίμων και ζώων, που κάλυπταν με-
ρικώς τις επισιτιστικές και άλλες ανάγκες της φρουράς της Χαλκίδας. Ο βενετι-
κός στόλος εξάλλου στρατολόγησε μεταξύ των κατοίκων σημαντικό αριθμό κω-
πηλατών και άλλων ναυτικών¹⁴. Το 1478 ο Βενετός πλοίαρχος Σκιπίων Βυοπο
προξενεί ζημίες σε τουρκικά εμπορικά καράβια μέσα στο λιμάνι της Θάσου¹⁵. Τον
Ιανουάριο του 1479 λήγει ο Α΄ Τουρκοβενετικός πόλεμος. Με τη συνθήκη που συ-
νάπτεται, η Θάσος παραχωρείται στο Σουλτάνο. Το 1479 όσος πληθυσμός του
νησιού είχε απομείνει στο νησί μεταφέρεται και αυτός στην Κωνσταντινούπολη,
στο πλαίσιο της εποικιστικής πολιτικής του Μωάμεθ του Κατακτητή για την
αναβίωση της πόλης. Οι εκτοπιζόμενοι, κυρίως αγρότες και βιοτέχνες, μαζί με
τους παλιούς κατοίκους της πόλης αποτέλεσαν το πρώτο μεταβυζαντινό στοιχείο
της Πόλης¹⁶. Ο σουλτάνος ήταν αποφασισμένος να κάνει την Κωνσταντινούπολη
και πάλι μια μεγαλοπρεπή πρωτεύουσα. Και πράγματι τον επόμενο αιώνα η πό-
λη θα είναι η πολυπληθέστερη πόλη της Ευρώπης¹⁷.

Μετά τον εκτοπισμό του 1479, η Θάσος επανακάμπτει. Όσοι κάτοικοι σώθη-

11. Κριτόβουλος, ό.π., ΙΙΙ 24.3. Οδηγός της Θάσου, ό.π., σ. 21. Απ. Ε. Βακαλόπουλος, Ιστορία της
Θάσου 1453-1912, ΕΜΣ, αρ. 64, Θεσσαλονίκη 1984, σσ. 31-32.

12. Α.Ε. Βακαλόπουλος, Νέος Ελληνισμός. Οι ρίζες., ό.π., σ.357.

13. Κ. Α. Βάρφης, Βενετοτουρκικοί και Ρωσοτουρκικοί πόλεμοι στις ελληνικές θάλασσες (1453-
1821), εκδόσεις Ίρις, Αθήνα 1995, σσ. 27-28.

14. Ι. Χασιώτης, Οι Έλληνες, το πρόβλημα της ανεξαρτησίας και τα πολεμικά γεγονότα στον Ελλη-
νικό χώρο, ΙΕΕ, τ. Ι΄, σ. 269.

15. Σπ. Λάμπρου, Δύο ελληνικά έγγραφα εκ των αρχείων της Βενετίας, ΝΕ 5(1908), σσ. 479-481.

16. Α. Βακαλόπουλος, Η θέση των Ελλήνων και οι δοκιμασίες τους από τους Τούρκους, ΙΕΕ, τ. Ι΄
σσ. 52,162.

17. Molly Greene, Η Αναγέννηση του Ισλάμ 1500-1700, Η Μεσόγειος στην Ιστορία, επιμέλεια David
Abulafia, έκδοση Πατάκη, Αθήνα 2004, σ. 226. Donald Quataert, Η Οθωμανική αυτοκρατορία., ό.π., σ. 37.

καν κρυμμένοι στα βουνά ξαναγυρίζουν στις εστίες τους. Οι οχυρωμένοι οικισμοί Limanhisar, Κακηράχη και Yenihisar ξανακατοικούνται, ενώ δημιουργούνται και δύο νέοι ανοχύρωτοι, με βάση τα μετόχια μονών που είχαν εγκατασταθεί στο νησί από τη βυζαντινή εποχή. Αυτοί οι οικισμοί είναι: ο Θεολόγος¹⁸, με κέντρο το μοναστήρι του Ιωάννη του Θεολόγου, και το Bulgar, Βουλγάρο, με κέντρο το μετόχι του Αγίου Γεωργίου της μονής Ζωγράφου¹⁹. Η ύπαρξη των μονών εξασφάλιζε θέσεις εργασίας. Συγχρόνως οι εργάτες των μετοχιών είχαν εξασφαλισμένο το φαγητό τους, πολλές φορές και των οικογενειών τους, ενώ η μονή τροφός αποτελούσε εγγύηση για βοήθεια σε ό,τι πρόβλημα θα προέκυπτε εν τω μεταξύ. Με τον καιρό, οι οικισμοί που κατοικήθηκαν από τους ανθρώπους που εργάζονται στα κτήματα των μετοχιών διατήρησαν τα ονόματα των μετοχιών, όπως συνέβαινε συχνά κατά την οθωμανική κατάκτηση²⁰.

Το 1498 αρχίζει ο Β΄ Βενετοτουρκικός πόλεμος. Κατά τη διάρκειά του, η Θάσος εξακολουθεί να ανήκει στην Οθωμανική αυτοκρατορία. Είναι ιδιωτικό τιμάριο του Καπουδάν πασά, ναυάρχου του στόλου, και πληρώνει 450.000 άσπρα στο αυτοκρατορικό ταμείο. Διοικητικά υπάγεται στο μπεϊλίκι της Καβάλας και την κυβερνά ένας βοεβόδας που εξαρτάται από τον Μπέη²¹. Το 1502 τέσσερες γαλέρες του Τάγματος των Ιωαννιτών, σε συνεργασία με 34 βενετικές γαλέρες, συμμετείχαν σε λεηλασίες και καταστροφές στη Λήμνο, Σαμοθράκη, Θάσο, Άγιο Όρος και Εύβοια²². Από τη Θάσο οι Βενετοί αρπάζουν 200 αιχμαλώτους²³. Όταν ο πόλεμος λήγει το 1503, οι Βενετοί εκτοπίζονται σχεδόν από τον ηπειρωτικό ελληνικό χώρο. Την εποχή αυτή επιτυγχάνεται και η παράκαμψη του νοτιότατου ακρωτηρίου της Αφρικής από τον Πορτογάλο Vasco da Gama στην πλεύση του προς τις Ινδίες. Τα γεγονότα αυτά οδηγούν στην πτώση του γοήτρου της Βενετίας στην Εγγύς Ανατολή, καθώς το εμπόριο των χωρών της αρχίζει πλέον να ξεφεύγει από τη δικαιοδοσία της²⁴. Επί πλέον η Τουρκία, υπό τον Μπαγιατζίτ Β΄ (1481-1512), γίνεται μια μεγάλη ναυτική δύναμη στη Μεσόγειο, με επιδέξιους αξιωματικούς, κυρίως Έλληνες, το ίδιο ισχυρή όπως η Βενετία.

Το Μάρτιο του 1515 ο Σελίμ ο Α΄, ευρισκόμενος σε περιοδεία στην περιοχή της Καβάλας και στρατοπεδευμένος εκεί, αντιλαμβάνεται πειρατικά σκάφη των

18. Ν. Τσιλογεώργη, Η Ιστορία του Θεολόγου, Θασιακά, τ. 8 (1992-93), Καβάλα 1995, σσ. 115-116.

19. Σαπφώ Αγγελούδη, Το μετόχι της μονής Ζωγράφου Αγίου Όρους στο Ραχώνι της Θάσου, Θασιακά, τ. 12 (2001-2003), Καβάλα 2005, σσ. 35-41.

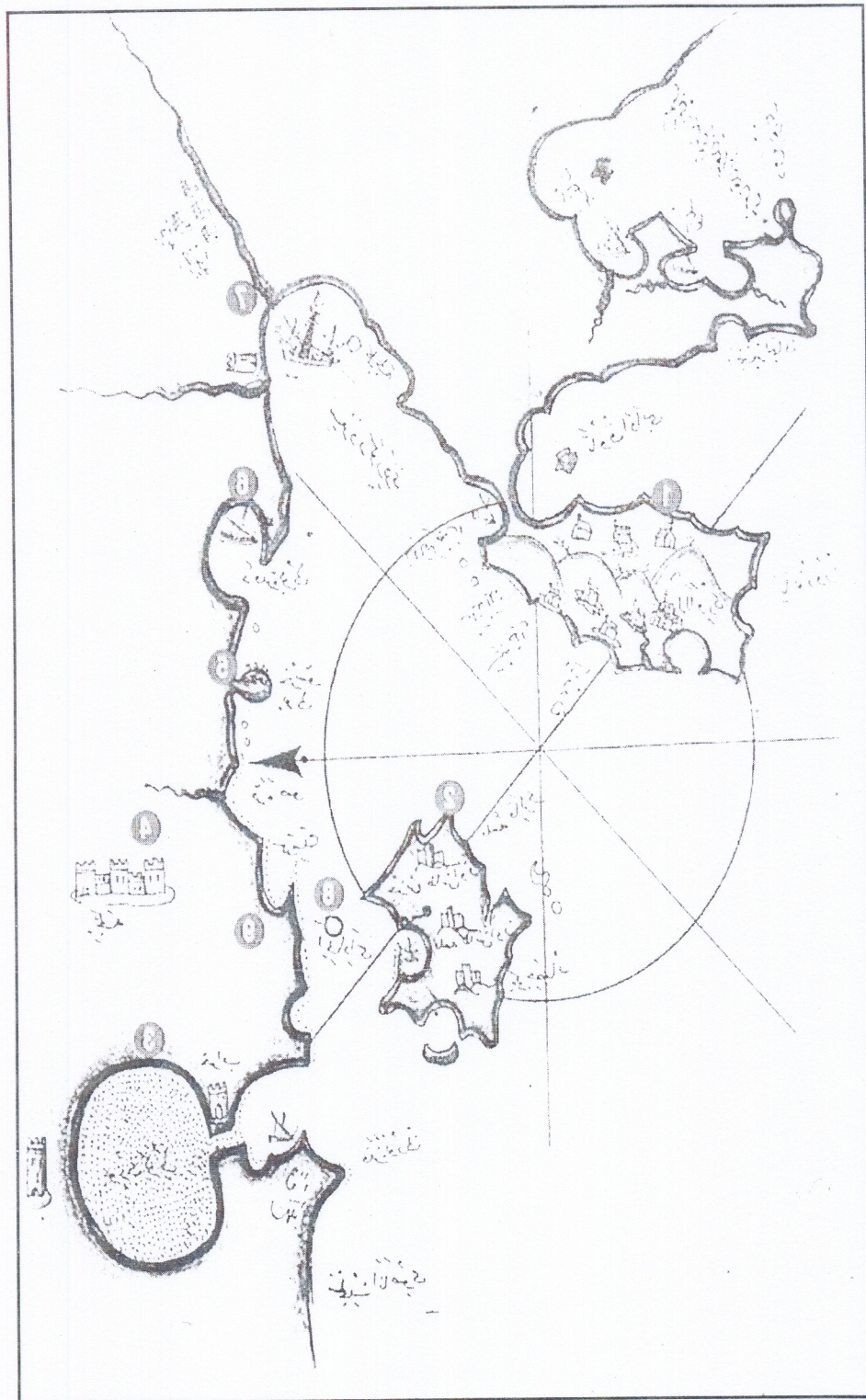
20. Κ. Μακρής, Η λαϊκή τέχνη του Πηλίου, έκδοση Μέλισσα, Αθήνα 1976, σ. 27.

21. Οδηγός της Θάσου, έκδ. Γαλλικής Αρχαιολογικής Σχολής, Αθήνα 1984, σ. 21. Perrot G., Memoire sur l' île de Thasos, Paris 1864, σ. 62.

22. Ν. Κανακάρη, Πειρατές στις ελληνικές θάλασσες, Θεσσαλονίκη 2005, σσ. 76, 103.

23. Ν. Κανακάρη, Πειρατές στις ελληνικές θάλασσες, ό.π., σσ. 76, 103.

24. Α. Ε. Βακαλόπουλου, Νέα Ελληνική Ιστορία, 1204-1975, Θεσσαλονίκη 1979, σ. 107.

Χάρτης Θάσου. Αρχές 16ου αιώνα. Απεικονίζονται τα τρία κάστρα της.

Ιωαννιτών Ιπποτών της Ρόδου να αποβιβάσουν πολλούς πειρατές, οι οποίοι επιτέθηκαν κατά της φρουράς του Σουλτάνου, συνέλαβαν πολλούς άνδρες, τους οποίους και κατέσφαξαν επί τόπου. Ταυτόχρονα άλλα οκτώ πειρατικά σκάφη, ορμώμενα από τη Θάσο, καταπλέουν στην περιοχή προς βοήθεια των Ρόδιων πειρατών. Οι πληροφορίες της Ενετικής Γερουσίας αναφέρουν ότι η σουλτανική συνοδεία εξοντώθηκε και μόλις κατόρθωσε να διασωθεί ο Σουλτάνος, ο οποίος κατευθύνθηκε στη Θεσσαλονίκη. Οργισμένος διέταξε τις εκεί ευρισκόμενες επτά τουρκικές γαλέρες να καταδιώξουν και να καταστρέψουν τα νησιά των οποίων οι κάτοικοι ασκούν πειρατεία ή την υποθάλπουν²⁵. Η Θάσος θα πρέπει να υπέστη την οργή του Σελίμ του Α΄. Έτσι το 1519, σύμφωνα με την πρώτη Οθωμανική απογραφή, ο πληθυσμός της Θάσου είναι μικρός, περίπου 2.700 άτομα, και τα σπίτια 681²⁶. Οι οικισμοί είναι πέντε: Limanhisar με 191 σπίτια, Bulgar με 86, Κακηράχη με 80, Θεολόγος με 230 και Yenihisar με 94.

Αλλά η Θάσος αυτή την εποχή είχε υποστεί τα πάνδεινα και από τους πειρατές. Παρ' όλα τα προφυλακτικά μέτρα που λάμβαναν οι δυστυχείς κάτοικοι, η ζωή τους είχε καταντήσει μαρτύριο, οι δε βιαιότητες, οι αρπαγές, οι ατιμώσεις και το σκλάβωμα των κατοίκων υπήρξαν δεινά που συνέτριψαν κυριολεκτικά την ανθρώπινη ψυχή²⁷.

Το 1520-6 ο Πιρί Ρέις²⁸ απεικονίζει την ακριβέστερη απόδοση του παλιού με-

25. *I. K. Βασδραβέλη*, Η πειρατεία εις τα παράλια της Μακεδονίας, ό.π., σ. 325.

26. *Δ. Ν. Καρύδης - Μ. Kiel*, Μυτιλήνης Αστυγραφία και Λέσβου Χωρογραφία (15ος-19ος αι.), Ολκός, Αθήνα 2000, σ. 177.

27. *Π. Ν. Κοντογιάννη*, Οι πειραταί και η Θάσος, Αθήνα 1915, σ. 6. *I.K. Βασδραβέλη*, Η πειρατεία εις τα παράλια της Μακεδονίας, ό.π., σ. 327.

28. Ο Πιρί Ρέις γεννήθηκε μεταξύ των ετών 1465-70 στην Gelibolu (Καλλίπολη). Μεγάλωσε στην πόλη αυτή με την έντονη ναυτική δραστηριότητα με φυσικό αποτέλεσμα να στραφεί προς τη θάλασσα. Ακολούθησε το θείο του Κεμάλ Ρέις, ακόμη από τα χρόνια που ήταν κουρσάρος στα μεσογειακά νερά. Δρούσαν με ορμητήριο τις χώρες του Μαγκρέμπ, Τυνησία και Αλγερία. Στόχος τους ήταν τα καράβια και οι ακτές της Ισπανίας, Γαλλίας, Ιταλίας και τα μεγάλα νησιά της Μεσογείου. Μέχρι το 1495, όταν ο Οθωμανός σουλτάνος κάλεσε στην υπηρεσία του τον Κεμάλ Ρέις, ο Πιρί Ρέις κινήθηκε σε κάθε άκρη της κλειστής θάλασσας της Μεσογείου, γνώρισε τα νερά και τις ακτές της, τους λαούς που την κατοικούσαν, έμαθε την τέχνη της ναυσιπλοΐας, εξοικειώθηκε με τα αστρονομικά όργανα και τη χρήση των χαρτών, ήρθε σε επαφή με τα ευρωπαϊκά επιτεύγματα της ναυτικής επιστήμης κι έμπειρος πλέον κουρσάρος εγκατέλειψε την επικινδυνότητα του ελεύθερου επαγγέλματος για να καταταγεί στην υπηρεσία του Σουλτάνου. Ως το θάνατο του θείου του στα 1511 συμμετείχε σε διάφορες αποστολές στην Αίγυπτο των Μαμελούκων, στο Αιγαίο και στην Ανατολική Μεσόγειο χτυπώντας τους Ιωαννίτες ιππότες της Ρόδου. Με βάση την Τζέρμπα (Τηνυσία) μετέφερε μουσουλμάνους και Εβραίους πρόσφυγες από την Ισπανία στη βόρεια Αφρική και τα οθωμανικά εδάφη. Μετά τον πόλεμο με τη Βενετία στα 1499-1502 ο Πιρί Ρέις εμφανίζεται να έχει το δικό του καράβι. Μετά το θάνατο του θείου του, συνεργάστηκε με τον Χαϊρεντίν Μπαρμπάρους στη Βόρεια Αφρική. Τα επόμενα χρόνια ζει στην Καλλίπολη, όπου παράγει και το χαρτογραφικό του έργο. Η ναυτική του δραστηριότητα, από τις λίγες πληροφορίες που έχουμε, περιορίζεται στον κοντινό χώρο του Αιγαίου και στην Ανατολική Μεσόγειο. Το 1547 τον συναντούμε ως ναύαρχο του

σογειακού κόσμου, συνθέτοντας το αναλυτικότερο κατά τον 16ο αι. νησολόγιο - πορτολάνο της Μεσογείου, το Βιβλίο της Ναυσιπλοΐας. Αξίζει να αναφέρουμε αυτούσια την αναφορά στη Θάσο (νησί Τάσοζ)²⁹:

Αυτό το κεφάλαιο αναφέρεται στο νησί Τάσοζ.

Το νησί αυτό είναι ορεινό και πλούσιο σε νερά. Έχει περίμετρο εξήντα μίλια και τρία καλοδιατηρημένα κάστρα. Το ένα λέγεται Θάσος και βρίσκεται βόρεια. Δυο μίλια κάτω από το κάστρο έχει κτιστεί λιμάνι. Τα μικρά πλοία μπαίνουν στο εσωτερικό του, ενώ τα μεγάλα αράζουν απέναντι στην ανοιχτή θάλασσα. Δένουν τα παλαμάρια τους στα ερειπωμένα κτίσματα του λιμανιού και ρίχνουν άγκυρα κατά τα βόρεια σε βάθος είκοσι οργιές. Τις καλοκαιρινές μέρες είναι καλό αραξοβόλι κι όσοι χρειάζονται να πιουν νερό, υπάρχει κοντά μια πλούσια φυσική πηγή που χύνεται κατευθείαν στη θάλασσα. Εκτός από την πηγή υπάρχει κι ένα ποταμάκι.

Στο νησί αυτό σήμερα βρίσκονται τρία καλοδιατηρημένα κάστρα. Το ένα λέγεται Θάσοζ³⁰. Αυτό είναι χτισμένο σ' ένα λόφο δυο μίλια μακριά από τη θάλασσα. Το δεύτερο κάστρο λέγεται Γενί Χισάρ (Κάστρο) κι είναι χτισμένο μέσα στο βουνό, στο κέντρο του νησιού. Το τρίτο κάστρο λέγεται Καγκιρί (Κακιρίτσι) (Κακηράχη;), είναι χτισμένο πάνω σ' ένα μυτερό βράχο, δυο μίλια μέσα στη στεριά στα δυτικά του νησιού. Η ακτή εμπρός από το κάστρο είναι λιμανάκι με ρηχά νερά. Οι άγκυρες όμως δεν πιάνουν καλά. Το μέρος είναι ανοιχτό. Ο άνεμος που φυσά από τον κόλπο Σίρος (Στρουμωνικός) ταράζει τα νερά. Έτσι, όσοι θέλουν να μπουν στο λιμάνι, πρέπει να χαμηλώσουν τα πανιά κι αυτός είναι ο μόνος τρόπος να σωθούν. Αν προχωρήσουν νοτιοδυτικά, θα δουν γκρεμούς. Εκεί σε μερικά σημεία υπάρχουν αραξοβόλια. Τα νερά είναι ρηχά και μπορούν να αράξουν τις μέρες που φυσά βορειοανατολικός άνεμος.

Το λιμάνι για τις μεγάλες μάρτσες βρίσκεται στα ανατολικά του νησιού (Όρμος Ποταμιάς;). Εκεί υπάρχει κι ένα σφαιρικό μαύρο νησί, (Γραμβούσα;) που διακρίνεται κάτω από τα βουνά της Θάσου κι είναι το χαρακτηριστικό της για όσους πλησιάζουν από την ανοιχτή θάλασσα. Η απόσταση μεταξύ των δύο νησιών είναι ένα μίλι. Οι μεγάλες μάρτσες μπαίνουν από τα βόρεια του νησιού.

Οθωμανικού στόλου στη βάση του Σουέζ. Τότε κατάφερε να ανακαταλάβει το Άντεν από τους Πορτογάλους στα 1549. Έλαβε τα αξιώματα του ναύαρχου της Ινδίας και ναύαρχου της Αιγύπτου κατά την πάλη του Οθωμανικού κράτους εναντίον των Πορτογάλων, καθώς και οι δύο προσπαθούσαν να επιβάλουν την κυριαρχία τους στην ευρεία περιοχή του Ινδικού. Διάφορα ατυχή γεγονότα κατά τη δεύτερη αποτυχημένη εκστρατεία του στον Ατλαντικό Ωκεανό και οι δολοπλοκίες της αυλής και των υψηλόβαθμων αξιωματούχων τον οδήγησαν σε δυσμένεια και τελικά στη θανάτωσή του στο Κάιρο στα 1553-4. Δ. Λούπης, Ο Πιρί Ρέις (1465-1553) χαρτογραφεί το Αιγαίο. Η Οθωμανική χαρτογραφία και η λίμνη του Αιγαίου, Τροχαλία, Αθήνα 1999, σσ.39-51.

29. Δ. Λούπης, Ο Πιρί Ρέις, ό.π., σσ. 174,176-179.

30. Ο σημερινός Λιμένας.

Δένουν τα παλαμάρια τους στο μαύρο νησί και ρίχνουν άγκυρα κατά το μεγάλο νησί σε βάθος τριάντα πέντε οργιές. Για όσους χρειάζονται πόσιμο νερό απέναντι, δηλαδή στο μεγάλο νησί, υπάρχει ένα ποταμάκι με πεύκα, όπου το νερό τρέχει ακόμη και τις καλοκαιρινές μέρες. Όπου κι αν σκάψουν μια δυο πιθαμές, βγαίνει πόσιμο νερό. Υπάρχει ακόμη κι ένα ποταμάκι στο μικρό νησί. Εκεί φτάνουν μόνο με καϊκι. Από το λιμάνι αυτό ως μπροστά από τη Θάσο δεν υπάρχει μέρος να ρίξουν άγκυρα. Από το λιμάνι ως τις ακτές της Ρούμελης είναι επτά μίλια. Μέσα σ' αυτή την απόσταση υπάρχει κι ένα νησάκι που το ονομάζουν Αγί (Θασοπούλα).

Μεταξύ των ετών 1526-1528 το νησί επισκέπτεται ο Benedetto Bordone. Για το νησί αναφέρει ότι ήταν πολυκατοικημένο και είχε τρία οχυρότατα κάστρα.

Ο πορτογάλος γνωστός ως κώδικας 46 της Δημόσιας Βιβλιοθήκης Ζαγοράς, που χρονολογείται με βεβαιότητα στη δεκαετία του 1530, αναφέρει τα ακόλουθα για την «Θιάσιον»³¹: «*Η Λήμνος με την Θιάσιον βλέπεται σιρόκο μαΐστρο. Είναι μίλια ν'. Ήξευρε ότι η Θιάσος, το μέρος του λεβάντη έχει νησί και λέγουν το Κύνερα, και είναι καλός τόπος διά καράβι, ότι εμπαινεις από την μίαν μερέαν και εβγαίνεις από την άλλην. Ήξευρε ότι έχει φούντη οργιές κ' το κανάλι. Και από εκεί μίλια ιβ' ευρίσκει το κάστρον, και έχει ένα μώλο, και είναι για λιγνά κάτεργα. Εάν θελήσεις να έμπεις εις το μώλον, κράτα δεξιά μερέα απέ την στερέα, αλλά ν' απέ τον παλιόπυργον, ότι το άλλον είναι σπούρκος. Είτε και είσαι με καράβι, ήξευρε ότι όλο το κανάλε οργιές ιη'.* Από το κάστρον έως το νησόπουλον είναι μίλια γ' και λέγου το Θιασοπούλα...».

Στα 1535-1536 οι Τούρκοι, με σουλτάνο τον Σουλεϊμάν τον Α' τον Νομοθέτη (1520-1566), υπογράφουν με τους Γάλλους εμπορική συμφωνία. Μ' αυτή τη συμφωνία οι Τούρκοι παραχωρούν στους Ευρωπαίους εμπορικά προνόμια, περισσότερο γνωστά ως Διομολογήσεις (Capitulations)³².

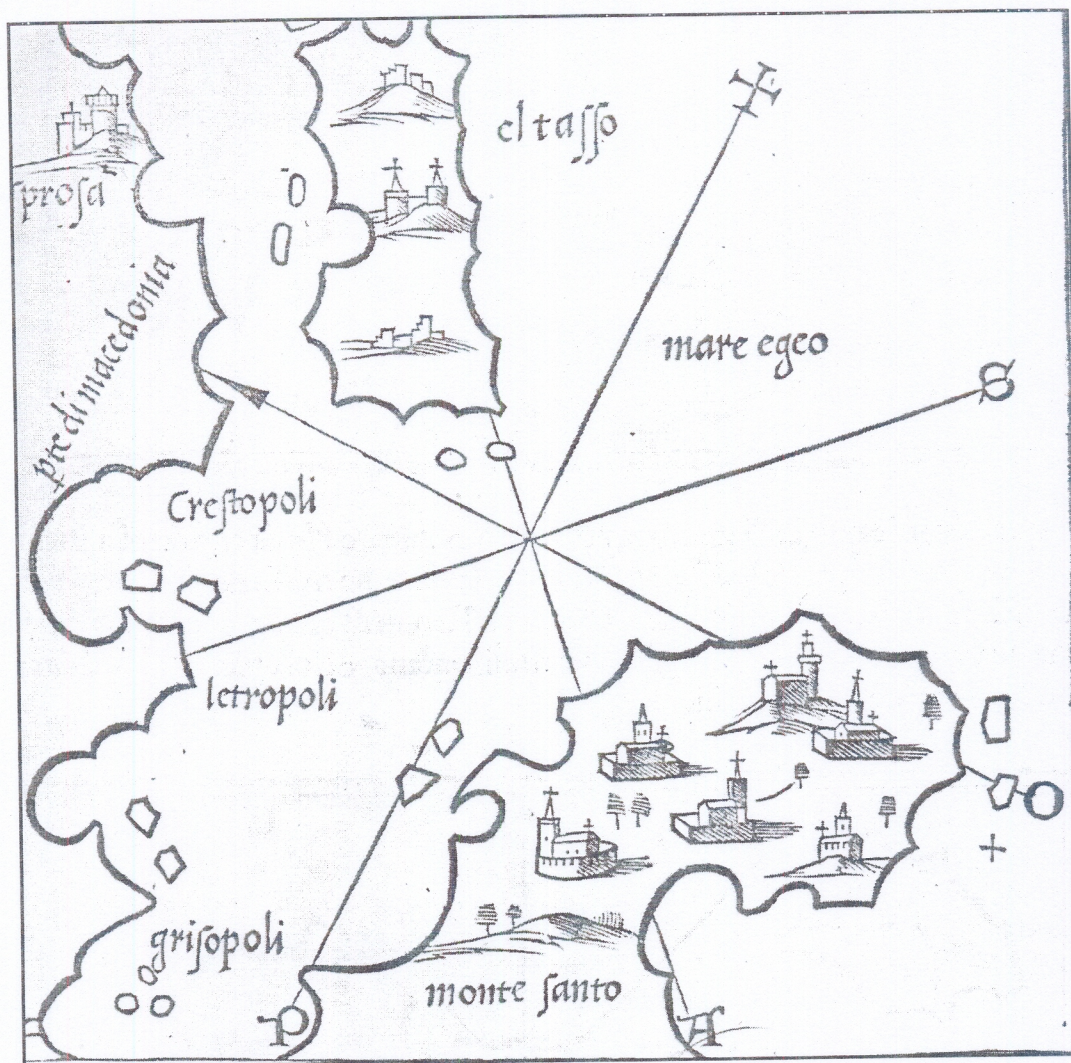
Το 1537 αρχίζει ο Γ' Βενετοτουρκικός πόλεμος που θα διαρκέσει μέχρι το 1540 και σφραγίζεται από τη δράση του Χαϊρεντίν Μπαρμπαρόσα. Την ίδια περίοδο οι Οθωμανοί εξακολουθούν να κατέχουν τη Θάσο και αρχίζουν να καταλύουν τις μικρές φραγκικές ηγεμονίες των Κυκλάδων, με εξαίρεση την Τήνο.

Την εποχή αυτή οι Θάσιοι που μεταφέρθηκαν στην Κωνσταντινούπολη φαί-

31. Δύο χειρόγραφοι ελληνικοί πορτογάλοι. Οι κώδικες της Βιβλιοθήκης της Βουλής και της δημόσιας Βιβλιοθήκης Ζαγοράς, MIET, Αθήνα 2003, σσ. 40-41, 196.

32. Μια διομολόγηση σήμαινε πως όλοι οι υπήκοοι ενός ξένου μονάρχη (και οι πολίτες δημοκρατιών όπως η Βενετία) υπόκειντο στους νόμους του δικού τους βασιλιά ή της πολιτείας τους από τη στιγμή που τους παραχωρούνταν το δικαίωμα της διομολόγησης. Πρόσωπα υπό καθεστώς διομολογήσεων εξαιρούνταν επίσης πλήρως από τους οθωμανικούς φόρους και τους τελωνειακούς δασμούς. Βλ. *Donald Quataert, Η Οθωμανική αυτοκρατορία, ό.π., σ.138.* Τα προνόμια αυτά θα ανανεωθούν πολλές φορές (1569, 1597, 1604, 1673) και θα καταργηθούν ουσιαστικά με τη Συνθήκη της Λωζάνης (1923).

Η Θάσος κατά τα έτη 1526-1528. Από το Isolario του Benedetto Bordone (1534).

νεται ότι έχουν συσπειρωθεί και κατοικούν στη συνοικία του Αγίου Ιωάννη των Θασίων. Στο κατάστιχο μάλιστα της Πόλης του 1540 αναγράφεται η συνοικία αυτή με 20 φορολογουμένους³³.

Το Αιγαίο Πέλαγος γίνεται τουρκική λίμνη. Το κέντρο βάρους της οθωμανικής πειρατείας μεταφέρεται στη Βόρεια Αφρική και ιδιοκτήτες των πειρατικών σκαφών είναι οι μπέηδες και πασάδες των μπαρμπαρέζικων κρατιδίων. Οι πειρατές γενικά προτιμούσαν το νησί στις αρχές του 17ου αιώνα, όχι μόνο γιατί θα

33. Στ. Γερασίμου, Η επανοίκηση της Κωνσταντινούπολης μετά την Άλωση, συμμετοχή στο Συμπόσιο: 1453, Η άλωση της Κωνσταντινούπολης και η μετάβαση από τους μεσαιωνικούς στους νεώτερους χρόνους, Π.Ε.Κ, Ηράκλειο 2005, σ. 14.

αποκόμιζαν λεία από αυτό, αλλά γιατί θα μπορούσαν να εκτελέσουν την επιχείρηση με μεγάλη ασφάλεια. Οι πειρατές είχαν τόσο αποθρασυνθεί, ώστε αποβιβάζονταν και στην απέναντι ξηρά, κοντά στην Καβάλα, για να προσβάλλουν τα καραβάνια που οδοιπορούσαν αργοκίνητα από την Πελοπόννησο και τις άλλες βορειότερες πόλεις προς την Κωνσταντινούπολη³⁴.

Μετά τη λήξη του Γ΄ Βενετοτουρκικού πολέμου (1537-1540), το 1546 επισκέπτεται τη Θάσο ο Γάλλος περιηγητής Pierre Belon³⁵, που μιλά με θαυμασμό για το αρχαίο λιμάνι, για τα μάρμαρα, τα δάση από έλατα, πεύκα και *Thapsia Ferula*. Σημειώνει ότι δεν γίνεται εκμετάλλευση των μεταλλείων. Αναφέρει ότι το νησί έχει 6.000 Έλληνες κατοίκους³⁶. Όμως σύμφωνα με το κατάστιχο του 1550, αυτό έχει πέντε οικισμούς (*Limanhisar* με 190 σπίτια, *Bulgar* με 90, *Κακηράχη* με 102, *Θεολόγος* με 262, *Yenihisar* με 114), συνολικά 758 σπίτια και πληθυσμό 3.000 κατοίκους, εμφανίζει δηλαδή σε 31 χρόνια πληθυσμιακή αύξηση 11,11%.

Το 1567, σύμφωνα με χειρόγραφο χρονογραφικό κώδικα που υπάρχει στην Ι. Μ. Εικοσιφοίνισσας Παγγαίου, πυρκαγιά που διήρκεσε 34 μέρες αποτεφρώνει στην περιοχή της Κακηράχης χιλιάδες δέντρα³⁷.

34. Α. Ε. Βακαλόπουλου, *Ιστορία της Μακεδονίας 1354-1833*, Θεσσαλονίκη 1969, σσ. 248-249. Κ. Μέρτζιου, *Μνημεία μακεδονικής ιστορίας*, Θεσ/νίκη 1947, σσ. 168, 170.

35. *Belon Pierre*, *Les observations de plusieurs singula,citez et choses memorables trouvees en Grèce, Asie, Judée, Egypte, Arabie et autres pays estranges, retrouvées livres*, Anvers 1555, κεφάλαιο 34, σσ. 59-60. Ο φυσιοδίφης Belon γεννήθηκε το 1517 στο γαλλικό χωριό Souillefiere. Από νωρίς έδειξε την κλίση του για τη φυσική ιστορία. Σπούδασε ιατρική στο Παρίσι και έγινε ένας από τους ελπιδοφόρους επιστήμονες που είχαν απαρτίσει τη νέα γαλλική σχολή. Μόλις πήρε το δίπλωμά του, ξεκίνησε να περιηγηθεί τη Γερμανία, συντροφιά με τον περίφημο βοτανολόγο Valerius Cordus, καθηγητή στο πανεπιστήμιο της Βυτεμβέργης. Μετά την επιστροφή του στο Παρίσι εξασφάλισε την εύνοια των καρδινάλιων της Tourmon και της Lorraine, καθώς και του επισκόπου του Clermont. Ο σοφός καρδινάλιος του Tourmon του παρεχώρησε μόνιμη κατοικία στο αββαείο του Saint Germain και του έδωσε όλα τα μέσα να τελειοποιήσει τις γνώσεις του. Δικαίως ο Belon του αφιερώνει τις Παρατηρήσεις του, γιατί αυτός είχε την ιδέα και του εξασφάλισε τα έξοδα του ταξιδιού του στην Ανατολή (1546-1549), ταξίδι που αρχικό σκοπό είχε τη μελέτη των βοτάνων και τελικώς εξελίχθηκε σε πραγματική επιστημονική αποστολή. Τον 16ο αι., περιήγηση, όπως αυτή του Belon, ήταν τολμηρό κατόρθωμα, άξιο να εμπνεύσει ποιητές όπως ο Ronsard, ο οποίος αφιέρωσε στον Belon ένα εξάστιχο για να μνημίσει το θάρος του. Ο Ερρίκος ο Β΄ τον τίμησε μετά την επιστροφή του στη Γαλλία με επίδομα 2.000 δουκάτων και αργότερα ο Κάρολος Θ΄ του παραχώρησε κατοικία στο Chateau de Madrid. Το τέλος του ήταν τραγικό. Κάποιο βράδυ, γυρίζοντας σπίτι του, αργοπόρησε στο δάσος της Βουλώνης παρατηρώντας βότανα και εκεί δολοφονήθηκε από άγνωστο ληστή. (Πρβλ. Τόπος και Εικόνα, χαρακτηριστικά ξένων περιηγητών για την Ελλάδα (15ος-17ος αι.), Ολκός, Αθήνα 1979, σσ. 106-110.)

36. *Belon Pierre*, *Les observations*, σ.163.

37. Κ. Μακαρίου, *Αναδρομή στην ιστορία της Καλλιράχης*, στην έκδοση του Δήμου Θάσου, Γ. Μυτιληνός, Τριάντα χρόνια Φωτογραφική Αποτύπωση, Θάσος 2005, σ. 21. Δ. Κομματά, *Η κατραμποπαγωγή στην περιοχή του Θεολόγου*, Πρακτικά Διεθνούς Συνεδρίου: Θάσος. Πρώτες ύλες και τεχνολογία από τους προϊστορικούς χρόνους ως σήμερα, Καβάλα 1999, σ. 417.

Ο Thomaso Porchacci³⁸ στο βιβλίο του «Τα περιφημότερα νησιά του κόσμου», που εκδόθηκε στη Βενετία το 1572 και περιέχει τις θαυμάσιες χαλκογραφίες του Girolamo Porro, αναφέρει ότι την εποχή τους η Θάσος ήταν ένα πλούσιο πυκνοκατοικημένο νησί με τρεις οχυρωμένες πόλεις, οι οποίες ταυτίζονται με το Λιμένα, το Κάστρο και την Κακηράχη. Αυτά τα τρία κάστρα φαίνονται πάντα στους χάρτες των 15ου-16ου αι. Οι πληροφορίες του περιηγητή ως προς την πυκνοκατοίκηση, που αμφισβητήθηκαν από τον Α. Ε. Βακαλόπουλο³⁹, πρέπει να είναι ακριβείς, γιατί κατά το κατάστιχο του 1569-70⁴⁰, επί Σελίμ του Β΄, η Θάσος έχει έξι οικισμούς (Limanhisar με 294 σπίτια, Bulgar με 179, Καζαβήτι με 84, Κακηράχη με 153, Θεολόγος με 619, Yenihisar με 257) με 1.586 συνολικά σπίτια και πληθυσμό περίπου 6.300 κατοίκους. Εμφανίζει δηλαδή, σε περίπου είκοσι χρόνια, αύξηση 210%! Είναι αξιοπρόσεκτο ότι στο νησί εμφανίζεται για πρώτη φορά το έκτο χωριό του, το Καζαβήτι, που πιθανόν προέκυψε από τη μονή του Αγίου Γεωργίου (του Χοζεβίτη;). Την εποχή αυτή μπορεί να εγκαταστάθηκαν στο νησί και οι πρώτοι Τούρκοι. Οι νέοι άποικοι ήταν λίγοι με το βοεβόδα και τον καδή και εγκαταστάθηκαν σε χωριστούς μαχαλάδες στο Θεολόγο και στο Καζαβήτι⁴¹.

Το 1569 ο Σελίμ ο Β΄ προετοίμασε την επιθετική του ενέργεια κατά της Κύπρου, βάζοντας πυρκαγιά στα ναυπηγεία της Βενετίας. Έτσι το 1570-71, κατά τον τέταρτο Βενετοτουρκικό πόλεμο, τραυματισμένη και ανέτοιμη η Βενετία δεν υπερασπίστηκε την κτήση της και έχασε το 1570 όλη την Κύπρο και το 1571 το τελευταίο προπύργιο, την απόρθητη Αμμόχωστο. Στις 7 Οκτωβρίου 1571 η καταστροφή της Οθωμανικής αραμάδας από τους ενωμένους χριστιανικούς στόλους της Βενετίας, της Γένοβας και της Ισπανίας υπό τον δον Χουάν τον Αυστριακό στη ναυμαχία της Ναυπάκτου αποτελεί ορόσημο, καμπή στην ιστορία της Μεσογείου.

Η Βενετία μετά τον Δ΄ Βενετοτουρκικό πόλεμο ενεργοποιείται, καθώς το αντικείμενο του ήδη συρρικνωμένου εμπορίου της βρίσκονταν στα λιμάνια της εγγύς Ανατολής, δηλαδή στα λιμάνια της Οθωμανικής αυτοκρατορίας. Γι' αυτό αμέσως, το 1573, μετά από διαπραγματεύσεις με την Πύλη υπέγραψε χωριστή συνθήκη ειρήνης, που σφραγίζει και το τέλος του Δ΄ Βενετοτουρκικού πολέμου, γε-

38. Porchacci Thomaso, L' isole piu famose del mondo, Venetia 1572, σ. 34. Ο συγγραφέας Thomaso Porchacci στο βιβλίο του συνεργάστηκε με το χαράκτη Girolamo Porro. Το 1570 εξέδωσε στα ιταλικά το λαϊκό ανάγνωσμα «Τρωϊκός πόλεμος», το οποίο είχε διασωθεί στα λατινικά και αποδιδόταν στους Έλληνες συγγραφείς Δάσχητα τον Φρύγα και Δίκτυ τον Κρήτα, συμπληρωμένο με σύντομες βιογραφίες αρχαίων συγγραφέων, όπως ο Ξενοφών, ο Πλούταρχος, ο Κορνήλιος Νέπωσ κ.ά. Γνωστότατο ήταν επίσης και ένα σύγγραμμά του για τα παιδικά χρόνια του βασιλιά της Γαλλίας Ερρίκου του Γ΄.

39. Α. Ε. Βακαλόπουλου, Ιστορία της Θάσου, ό.π., σ. 40.

40. Επί Μουράτ Γ΄ (1574-1595).

41. Α. Ε. Βακαλόπουλος, Thasos, son histoire, son administration de 1453-1912, Paris 1953, σ. 28.

γονός που ενίσχυσε το εμπόριό της. Ακόμη μέχρι το 1620 τα περισσότερα καράβια, που ανεφοδίαζαν την Κωνσταντινούπολη, έφεραν βενετική σημαία.

Τη νίκη της Ναυπάκτου δεν την εκμεταλλεύτηκαν οι μεγάλες χριστιανικές δυνάμεις, την εκμεταλλεύτηκαν όμως οι χριστιανοί πειρατές, οι οποίοι αμέσως μετά το 1573, χρηματοδοτούμενοι από τις Μεγάλες Δυνάμεις, ξεχύθηκαν στις θάλασσες της Ανατολής ασκώντας πειρατεία, συχνά με το μανδύα του ιερού πολέμου. Η χριστιανική πειρατεία σε οθωμανικά ύδατα ήταν σχεδόν άγνωστη πριν από την οθωμανική ήττα στη Ναύπακτο, αλλά μετά από αυτή τη χρονολογία κατέκλυσε τις θάλασσες και απομύζησε το οθωμανικό εμπόριο για περισσότερο από ένα αιώνα. Το μεγαλύτερο έπαθλο ήταν οι νηοπομπές που έπλεαν τακτικά από την Αίγυπτο στην Κωνσταντινούπολη. Την εποχή αυτή η Τουρκία αδυνατεί να ελέγξει τη ναυσιπλοΐα στη Μεσόγειο και το Αιγαίο πέλαγος.

Ο περιηγητής του 17ου αι. Francesco Piacenza επισκέφτηκε το 1587 τη Θάσο. Στο βιβλίο του, που εκδόθηκε το 1688, αναφέρει τα τρία γνωστά κάστρα, που, όπως αναφέρει, έχουν πολλούς κατοίκους. Στο χάρτη μάλιστα που παραθέτει⁴², καταγράφονται οι θέσεις και των έξι οικισμών της εποχής αυτής. Μνημονεύει τα αμπέλια, και μιλά για χρυσό και άργυρο που εξάγονταν από τα λατομεία μαρμάρου(!). Εννοεί μάλλον τα μεταλλεία θειούχου μολύβδου και άλλων μεταλλευμάτων από τα οποία εξάγονταν ο άργυρος και ο χρυσός. Ισχυρίζεται ότι τα μεταλλεία αυτά κίνησαν το ενδιαφέρον του Σελίμ Α΄ (1512-1520), του Σουλεϊμάν Α΄ (1520-1566) και του Μουράτ Γ΄ (1574-1595). Πολύ ενδιαφέρουσες είναι οι πληροφορίες για το εμπόριο ξυλείας. Πράγματι, την εποχή αυτή ο ανασυνοικισμός της Κωνσταντινούπολης, η επίκαιρη θέση της και η τόνωση του εμπορίου μεταξύ Ανατολής-Δύσης, συνετέλεσαν ώστε ο πληθυσμός της να αυξάνεται με τέτοιο ρυθμό, ώστε από το 1500 και μετά ν' ανεβαίνει ταχύτατα κατά χιλιάδες και να δημιουργείται οξύ πρόβλημα επισιτισμού⁴³. Η Θάσος αυτή την εποχή πρέπει να προμήθευε την Πόλη με ξυλεία, απαραίτητη στην κατασκευή των ξύλινων σπιτιών της. Οι ειδήσεις του περιηγητή για τα λατομεία δεν φαίνονται να είναι ακριβείς, γιατί ο Belon που πέρασε στα μέσα του 16ου αιώνα σημειώνει ότι τα μεταλλεία έμεναν ανεκμετάλλευτα. Ομοίως και η προφορική παράδοση δεν αναφέρει εξαγωγή χρυσού στα νεότερα χρόνια.

Ο αριθμός των οικισμών διατηρείται στο επόμενο κατάστιχο του 1601, επί Μωάμεθ Γ΄ (1595-1603), ενώ κατά 3,72% αυξάνεται ο πληθυσμός μ' αποτέλεσμα οι κάτοικοι να γίνονται 6500 και τα σπίτια 1632. Από τα επόμενα χρόνια όμως ως το τέλος των Βενετοτουρκικών πολέμων η μείωση του θασιτίκου πληθυσμού

42. Piacenza Francesco, L' Egeo redivivo, o' sia chronographia dell' Archipelago, Modona 1688, σ. 452.

43. Mantran, La vie quotidienne à Constantinople au temps dy Suleiman le Magnifique et ses successeurs (XVIe et XVIIe siècles), Paris 1965. Α. Ε. Βακαλόπουλος, Ιστορία του Νέου Ελληνισμού, Θεσσαλονίκη 1974, έκδοση Β΄, τ. 2, σσ. 412-413.

Η Θάσος το 1587. Από το έργο του Francesco Piacenza.

θα είναι ανεξέλεγκτη.

Το 1609, επί Αχμέτ Α' (1603-1617), ο Lithgow⁴⁴ μας πληροφορεί ότι είχε εξαιρετικό λιμάνι. Ήταν η συνηθισμένη τοποθεσία ξεκούρασης των λεβαντίνων Τούρκων πειρατών και κουρσάρων, γι' αυτό το νησί ήταν μισοεγκατελειμμένο από τους κατοίκους και οι κατοικίες ερείπια⁴⁵. Οι λίγοι κάτοικοι που παρέμειναν σπάνια φρόντιζαν για τη συντήρηση και περιποίηση των κατοικιών τους. Αλλά παρ' όλη τη δυστυχία, στην οποία είχε βυθιστεί το νησί, οι πειρατές εύρισκαν πάντα αν-

44. W. Lithgow, *Travels and Voyages*, Leith, 1814, σσ. 82, 92, 150.

45. W. Lithgow, *Travels and Voyages*, ό.π., σσ. 82, 92, 150.

θρώπους να αιχμαλωτίσουν, βοσκήματα, πιθάρια κρασιού και λαδιού να αρπάξουν. Ο σημαντικότερος όμως λόγος για τον οποίο κατέφευγαν στο νησί οι πειρατές ήταν τα πυκνά, τα έρημα, τα σχεδόν αδιείσδυτα δάση. Τα δάση, που υπό άλλες συνθήκες θα ήταν ο πλούτος του νησιού, προκαλούσαν σ' όλη την τουρκοκρατία τις επιδρομές πειρατών κάθε φυλής και γλώσσας. Όταν δηλαδή στο Θρακικό πέλαγος οι πειρατές καταδιώκονταν από ισχυρότερο εχθρό, απέφευγαν τα άδεντρα νησιά Σαμοθράκη, Ίμβρο και Λήμνο, που δεν τους παρείχαν καταφύγιο, και στρεφόταν προς τη Θάσο. Κρύβονταν πίσω από ένα ακρωτήριο και προσάραζαν στο γιαλό. Μέσα στους θάμνους έκρυβαν το πλοίο τους, αν ήταν μικρό και ελαφρό, ενώ, αν ήταν μεγάλο, το έκαιγαν. Στη συνέχεια εισχωρούσαν με τα όπλα τους και τις λίγες προμήθειές τους στα δάση, όπου για να τους βρουν, έπρεπε να τους ψάξουν για πολύ. Γι' αυτό τους άφηναν ανενόχλητους. Αφού περνούσαν λίγες μέρες και απομακρυνόταν ο κίνδυνος, οι τυχοδιώκτες κατέβαιναν στο γιαλό, έσερναν το πλοίο τους στη θάλασσα και έφευγαν. Αν δεν είχαν σκάφος, καλούσαν σε βοήθεια με σήματα το πρώτο φιλικό πλοίο που παρέπλεε το νησί.

Άλλοτε πάλι συνέβαινε το αποκλεισμένο ορθόδοξο πλήρωμα νησιωτών ή Μανιατών στο νησί να αποβιβαστεί σε πλοίο του τάγματος της Μελίτης ή Αλγερινό και να προστεθεί στο πλήρωμα. Άλλωστε οι περισσότεροι πειρατές ήταν γνωστοί μεταξύ τους, άλλαζαν δε θρησκεία με τόση ευκολία, με όση άλλαζαν τις σημαίες στα σκάφη τους. Στη Θάσο είχαν ακόμη την ευκαιρία η διαφυγή τους να είναι σύντομη, γιατί συχνά προσέγγιζαν άλλοι πειρατές, που άρπαζαν τη λεία κατά την έξοδό τους από τον Ελλήσποντο, είτε από τα παράλια του Άθω. Αυτοί προσέγγιζαν ερημικές και δασώδεις παραλίες του νησιού, όπου μοίραζαν τη λεία τους, διασκεδάζαν και μεθούσαν, χωρίς τον κίνδυνο να συλληφθούν ή να ενοχληθούν από οποιονδήποτε. Από το φόβο αυτών των επισκέψεων οι Θάσιοι δεν τολμούσαν να απομακρυνθούν απ' τα χωριά τους για να μην αιχμαλωτιστούν. Παρ' όλες τις προφυλάξεις οι πειρατές πάντα έβρισκαν τον τρόπο να αρπάζουν τις θυγατέρες τους και τα αγαθά τους⁴⁶.

Έτσι εξηγείται και η μείωση του θασίτικου πληθυσμού της εποχής αυτής. Συγκεκριμένα: Σύμφωνα με το κατάστιχο του 1626/27, στη Θάσο ένα νέο χωριό προστίθεται, οι Μαριές, που πιθανόν προήλθε από τη μονή Σταυρονικήτα, τα σπίτια όμως μειώνονται σε 1368 και ο πληθυσμός σε 5.500 κατοίκους, μείωση που φθάνει σε ποσοστό 15,38%.

Από το πρώτο τέταρτο του 17ου αιώνα⁴⁷, και, κυρίως, στα μέσα του, μέχρι τις παραμονές του Ε' Βενετοτουρκικού πολέμου (1645) επί Ιμπραχήμ (1640-1648) στο Αιγαίο επικρατεί μεγάλη ανασφάλεια. Πειρατές λυμαίνονται το Αιγαίο, όχι

46. Π.Μ. Κοντογιάννης, *Οι πειραταί και η Θάσος*, ό.π., σσ. 33-36.

47. Οθωμανοί σουλτάνοι (Μουσταφά Α' (1617-1618), Οσμάν Β' (1618-1622), Μουσταφά Α' (2η φορά, 1622-1623), Μουράτ Δ' (1623-1640)).

μόνο μουσουλμάνοι της βόρειας Αφρικής, αλλά και χριστιανοί. Η κατάσταση δημιούργησε σοβαρά εμπόδια, τόσο στους Έλληνες κατοίκους των νησιών και των παραλιών, όσο και στο διεθνές εμπόριο της ανατολικής Μεσογείου. Ολόκληρα νησιά ερημώνονται ή μετατρέπονται σε κρησφύγετα πειρατών, όπως η Πάρος, Δήλος, Ίος, Κίμωλος, Βόρειες Σποράδες και η Θάσος⁴⁸. Έτσι εξηγείται και η μείωση του θασίτικου πληθυσμού που παρατηρείται κατά την περίοδο αυτή.

Με την αρχή του Ε΄ Βενετοτουρκικού πολέμου (1645-1669), αρχίζει η προσπάθεια κατάληψης της Βενετοκρατούμενης Κρήτης από τους Τούρκους. Επειδή οι Τούρκοι γρήγορα κατέλαβαν το μεγαλύτερο τμήμα του νησιού, οι Βενετοί σκέφτηκαν ότι θα μπορούσαν να νικήσουν, αν μετέφεραν τη σύγκρουση στη θάλασσα. Αυτό το επεδίωξαν προσπαθώντας να αποκόψουν τον ανεφοδιασμό των Οθωμανών στο Αιγαίο. Για το σκοπό αυτό χρησιμοποίησαν στα εικοσιπέντε χρόνια του πολέμου και άλλα χριστιανικά κράτη, καθώς και θρησκευτικά τάγματα.

Ο Μ. Boschini, που επισκέφτηκε πριν το 1658⁴⁹ το νησί, επαναλαμβάνει τις γνωστές πληροφορίες για πλούσιο νησί με τρεις οχυρωμένες πόλεις. Ελάχιστα για το νησί αναφέρει και ο Bernard Randolph⁵⁰ στο βιβλίο του «*Η παρούσα κατάσταση των νήσων του Αρχιπελάγους, της θάλασσας της Κωνσταντινουπόλεως και του κόλπου της Σμύρνης*», που εκδόθηκε για πρώτη φορά το 1685. «Ένα μικρό νησί... που δεν έχει παραπάνω από δύο ή τρία χωριά».

Τελικά η Βενετία νικήθηκε από τους Τούρκους που κατέλαβαν το 1669, επί Μωάμεθ Δ΄ (1648-1687), με μεγάλη δυσκολία τον Χάνδακα, το τελευταίο βενετικό οχυρό της Κρήτης. Η εικοσιπεντάχρονη παρουσία των επίσημων κρατικών στόλων και των πειρατικών δυνάμεων στο Αιγαίο και η κατοχή ελληνικών νησιών από Τούρκους, Βενετούς και πειρατές, επηρέασε πάρα πολύ θετικά ή αρνητικά τη ζωή των νησιωτών. Η πειρατεία για το Αιγαίο, μετά το 1669, είχε γίνει

48. I.E.E., τ. ΙΑ΄, σ. 12.

49. Boschini M., L' Archipelago, Venetia 1658. Ο Marco Boschini εκτός από χαρτογράφος υπήρξε επίσης ζωγράφος, μινιατουρίστας και συγγραφέας. Γεννήθηκε το 1613 στη Βενετία. Σπούδασε φιλολογία και μαθήτευσε στη ζωγραφική κοντά στον Palma το νεότερο. Οι πίνακές του χάθηκαν και είναι περισσότερο γνωστός ως χαράκτης αλλά και για τα ποιητικά και πεζά του έργα. Το θεωρητικό έργο του αποτελεί σημαντική πηγή για λεπτομερή γνώση της τέχνης που άνθισε στη Βενετία. Πέθανε το 1678. (Πρβλ. Τόπος και Εικόνα, χαρακτηριστικά ξένων περιηγητών για την Ελλάδα (15ος-17ος αι.), Ολκός, Αθήνα 1979, σ. 195).

50. Bernard Randolph, The present state of the islands in the Archipelago. Sea of Constantinople and Gulf of Smyrna, London 1685, σ. 44. Στο βιβλίο του ο Άγγλος περιηγητής δεν αφηγείται τις εντυπώσεις του από κάποιο ταξίδι ούτε παραθέτει προσωπικές αναμνήσεις, αλλά επιχειρεί συνεκτική περιγραφή των τόπων και των κατοίκων τους με σύντομες αναφορές στην πρόσφατη ιστορία του κάθε νησιού. Ο συγγραφέας που έζησε πολλά χρόνια στην Ελλάδα, δεν κρύβει την απέχθειά του για την τουρκική κατοχή, ενώ αντιθέτως εκφράζεται με ιδιαίτερα κολακευτικά λόγια για τους Έλληνες. (Πρβλ. Τόπος και Εικόνα, χαρακτηριστικά ξένων περιηγητών για την Ελλάδα (15ος-17ος αι.), Ολκός, Αθήνα 1979, σ. 235).

πλέον τρόπος ζωής.

Στα χρόνια που ο Κρητικός πόλεμος μαίνεται, το νησί δοκιμάζεται σκληρά. Κατά το 1651 πρέπει να έγινε φοβερή επιδρομή του Τάγματος της Μάλτας, αλλά και άλλες επιδρομές κατά τη διάρκειά του. Η ενθύμηση αυτής της επιδρομής υπήρχε ακόμη το 1707, όταν ο Père Braconnier επισκέφθηκε τη Θάσο⁵¹. Το Limanhisar χάνει 194 σπίτια από 274 (το 70%), το Bulgar 41 από τα 175 (το 23,43%), η Κακηράχη 50 από 120 (το 41,67%), οι Μαριές 18 από 49 (τα 36,75%), ο Θεολόγος 171 από 439 (το 38,95%), το Yenihisar 118 από 186! (τα 63,44%) (πίν. 1)⁵². Μόνο το Καζαβήτι φαίνεται ότι δεν υπέστη επιδρομή, πιθανόν λόγω των Τούρκων κατοίκων του, γιατί τα σπίτια του αυξάνονται από 125 σε 141. Βλέπουμε δηλαδή ότι τις μεγαλύτερες απώλειες είχαν οι τρεις οχυροί οικισμοί, το Limanhisar, το Yenihisar και η Κακηράχη. Ακολουθούν ο Θεολόγος, οι Μαριές και το Bulgar. Τα κτίρια των μετοχιών και τα παρεκκλήσια τους προσβάλλονται κι αυτά. Το μετόχι της μονής Ιβήρων στην Κακηράχη καταστρέφεται και εγκαταλείπεται από τον οικονόμο του. Σώζεται μόνο η τοιχογραφία της Παναγίας που αποτειχίζεται και μεταφέρεται στο Άγιον Όρος, όπου τοποθετείται στη Λητή του Καθολικού⁵³.

Το 1669 υπογράφεται μεταξύ Οθωμανών και Αυστρίας, Ρωσίας, Πολωνίας, Βενετίας η συνθήκη του Κάρολιτς. Μ' αυτή τερματίζεται ο μακροχρόνιος μεταξύ τους πόλεμος και παρέχεται το δικαίωμα σε όσους Έλληνες επιθυμούν να μπορούν να πάνε στη Δύση.

Οι ταλαιπωρίες των Ελλήνων νησιωτών επαυξάνονται και από τις τουρκικές ναυτολογήσεις. Ως το 1682⁵⁴, που καθιερώθηκε η χρησιμοποίηση ιστιοφόρων γαλονίων στον οθωμανικό στόλο, οι Τούρκοι εκστράτευαν στα νησιά και στρατολογούσαν άνδρες για τις ανάγκες των «κατέργων» του στόλου τους⁵⁵. Όλα αυτά δικαιολογούν τη νέα μεγάλη μείωση του θασίτικου πληθυσμού που καταγράφεται στο κατάστιχο του 1670: 782 σπίτια και μόνο 3.100 κάτοικοι⁵⁶. Δηλαδή η μείωση έναντι της προηγούμενης απογραφής είναι 43%(!).

Στα 1684, στην αρχή του ΣΤ΄ Βενετοτουρκικού πολέμου (1684-1699), ο γενικός καπιτάνος του βενετικού στόλου, Φραγκίσκος Morosini, γράφει από την Πρέβεζα στις 9-12-1684 στο Βενετό Δόγη ότι προσέγγισε στο νησί με το πλοίο *Fiamma* και αιχμαλώτισε 36 άνδρες για τα κάτεργα, 40 γυναίκες και 74 αγόρια

51. Père Braconnier, Relation d' une mission, t. I.

52. Δ. Ν. Καρύδης-Μ. Kiel, Μυτιλήνης αστυγραφία, ό.π., σ. 179.

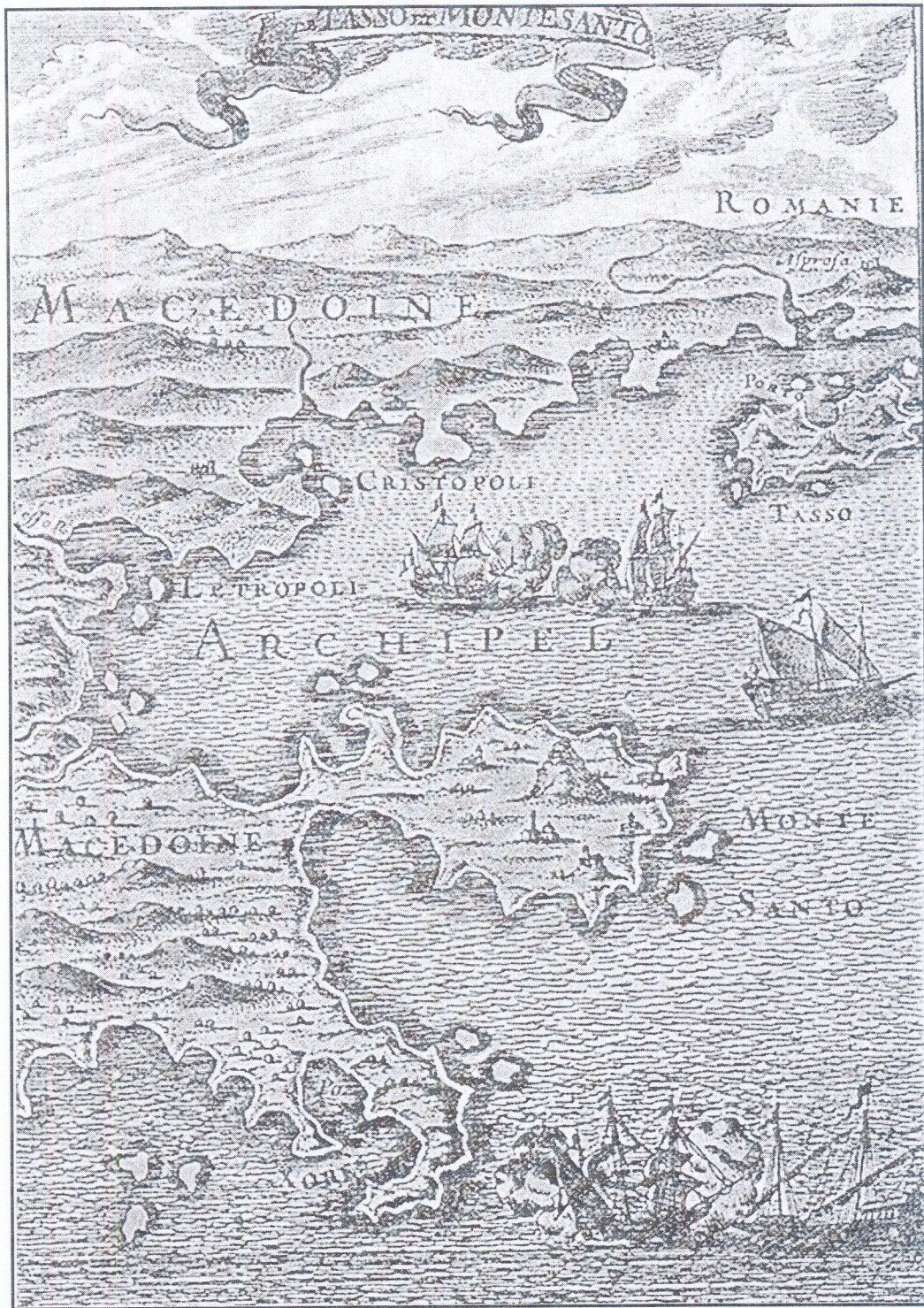
53. Γ. Σμυρνάκης, Το Άγιον Όρος, Πανσέληνος, Καρvés 1998, σ. 468.

54. Β. Σφυρόερας, Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, Αθήνα 1974, σ.151.

55. Ι.Ε.Ε., τ. ΙΑ', σ. 20.

56. Δ. Ν. Καρύδης-Μ. Kiel, Μυτιλήνης Αστυγραφία, ό.π., σ. 177.

Η Θάσος το 1683. Από το έργο του A. Mallet.

και κορίτσια. Εισέπραξε ακόμη και 1.000 ρεάλια από το νησί⁵⁷. Με βάση τη Θάσο, έστειλε τον καπετάν Μπιάνκο με τα πειρατικά σκάφη στην απέναντι ακτή, βομβάρδισε με τριπλή ομοβροντία το φρούριο της Καβάλας, το οποίο δεν κατέλαβε εξαιτίας της αντίστασης των Τούρκων. Κατά τη διάρκεια του πολέμου, οι Βενετοί προξενούν ληστρικές επιδρομές στη Θάσο, στα παράλια της Χαλκιδικής και στα νησιά του Αιγαίου⁵⁸. Αργότερα, στα 1694, ο στόλος έπαιρνε κάθε χρόνο από τη Θάσο 8.000 ρεάλια ως φόρο υποτέλειας, αλλ' αυτός μειώθηκε έπειτα σε 4.000.

Με τη λήξη του πολέμου, το 1699, υπογράφεται η συνθήκη του Κάρολιτς μεταξύ Οθωμανών από τη μια πλευρά και Αυστριακών, Ρώσων, Πολωνών και Βενετών από την άλλη⁵⁹. Με τη συνθήκη του Κάρολιτς, επί Μουσταφά Β' (1695-1703), τα νησιά του Αιγαίου και η Θάσος φυσικά, επανέρχονται στην Οθωμανική αυτοκρατορία. Με το τέλος του πολέμου αυτού, με τον οποίο λήγει ο 17ος αιώνας, παύει ουσιαστικά η πολιτική και στρατιωτική πρωτοβουλία της Βενετίας στην Ελλάδα και στην Ανατολή.

Τέλος κατά τη διάρκεια του 7ου Βενετοτουρκικού πολέμου (1714-1718), που ονομάστηκε και Β' πόλεμος του Μοριά, η Βενετία χάνει την Πελοπόννησο, την Τήνο, την Αίγινα, τη Σούδα και τη Σπιναλόγκα, όπως ορίστηκε από τη συνθήκη του Πασάροβιτς (1718). Η Βενετία διατήρησε μόνο τα Ιόνια νησιά και τα ηπειρωτικά τους εξαρτήματα καθώς και τα Κύθηρα. Η περιορισμένη αυτή βενετική επικράτεια στην Ανατολή διατηρήθηκε ως την κατάλυση της Βενετικής πολιτείας από τον Ναπολέοντα, το 1797.

57. Κων. Μέρτζιου, Ο Φραγκίσκος Μοροζίνι, Κασσάνδρα, η Καβάλα και η Θάσος. Αι ενεργηθείσαι κατ' αυτών επιδρομαί, Μακεδονικά, 3 (1953-55), σ. 6. Κ. Σάθα, Χρονικόν Μάτση, Αθήναι 1867, σ. 198. Κ. Σάθα, Τουρκοκρατούμενη Ελλάς, Αθήναι 1869, σσ. 314-322. Απ. Βακαλόπουλου, Ιστορία του νέου Ελληνισμού, Θεσσαλονίκη 1973, τόμ. Δ', σσ. 17-18.

58. Ι.Ε.Ε., τ. ΙΑ', σ. 20.

59. Σύμφωνα με τη συνθήκη, η Τουρκία αναγνωρίζει την κυριαρχία της Βενετίας στην Πελοπόννησο, Λευκάδα και την Αίγινα. Στην Αυστρία οι Τούρκοι παραχωρούν την Τρανσυλβανία και μέρος της Ουγγαρίας, στην Πολωνία την Ποδολία (Δυτική Πολωνία) και το Αζόφ στη Ρωσία. Η Βενετία με τη σειρά της αναγνωρίζει την κυριαρχία της Τουρκίας στη Στερεά Ελλάδα και τα νησιά του Αιγαίου και υποχρεώνεται να εκκενώσει τα φρούρια της Ναυπάκτου, του Αντιρρίου και της Πρέβεζας. Η συνθήκη του Κάρολιτς αναδεικνύει την Αυστρία σε κυρίαρχη ευρωπαϊκή δύναμη.